

УДК 341.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.03.52>

МІСЦЕ МІЖНАРОДНОГО ПАРЛАМЕНТСЬКОГО СОЮЗУ В ПРОЦЕСІ ЕВОЛЮЦІОНУВАННЯ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ

Гребенюк Д.О.,*асистент кафедри міжнародного та європейського права**Національний університет**«Одеська юридична академія»**Email: grebeniuk_dmytro@onua.edu.ua**<https://orcid.org/0000-0001-9682-3017>*

Гребенюк Д.О. Місце міжнародного парламентського союзу в процесі еволюціонування парламентаризму.

У статті досліджується становлення інституту парламентаризму в світі, встановлюються фактори, які впливали на процес еволюціонування. Наводяться приклади законодавчих органів різних країн, порівнюється їх структура, проаналізовані нормативні правові акти, які впливали на розвиток та становлення парламентаризму. В статті доказується важливість парламенту в процесі функціонування держави враховуючи історичний аспект та майбутня перспектива і напрям діяльності інституту, з огляду на прийняття рішень даного інституту залежить правова система цілої країни, а іноді зовнішньополітичний курс. Цей орган чітко слідкує нормам основного закону держави, та є гарантом прав та свобод людини. Парламент – це вищий законодавчий та представницький орган в державах, він налічує представників, які були обрані від всього населення та всіх регіонів. У сучасний час парламент є законодавчим органом, тобто наділений повноваженнями приймати закони, а також формувати та контролювати виконавчу владу та налагоджувати міжпарламентське співробітництво. В даній науковій праці з'ясовується місце і роль міжнародних організацій в процесі еволюціонування інституту парламентаризму через призму діяльності міжнародного парламентського союзу, аналізується його нормативно-правова база, розглядається структура організації. Опрацьовуються основні напрями діяльності союзу, результат нормотворчої діяльності організації у вигляді прийнятих резолюцій. В статті досліджуються основні декларації міжнародного парламентського союзу, а саме декларація про критерії вільних і справедливих виборів та загальну декларацію про демократію[2]. Розкривається генезис союзу, враховуючи історичну складову, чинники, які впливали та окреслюється майбутня перспектива за допомогою подальшого парламентського діалогу на базі унікального форуму. Створений багатосторонній парламентський діалог проектує досвід та погляд на вирішення кризових ситуації, опрацьовує нові

шляхи вирішення та запобігання конфліктів. На базі міжнародного парламентського союзу створена велика програма сприяння демократії і сама організація є потужним та ефективним джерелом для парламентів.

Ключові слова: Парламентаризм, інститут, міжнародна організація, союз, декларація, критерії.

Hrebeniuk D.O. The place of the international parliamentary union in the process of evolution of parliamentarism.

The article examines the formation of the institution of parliamentarism in the world, establishes the factors that influenced the process of evolution. Examples of legislative bodies of different countries are given, their structure is compared, normative legal acts that influenced the development and establishment of parliamentarism are analyzed. The article confirms the importance of the parliament in the process of functioning of the state, taking into account the historical aspect and the future perspective and direction of the institute's activity, considering the decision-making of this institute depends on the legal system of the entire country, and sometimes the foreign policy course. This body clearly follows the norms of the basic law of the state, and is the guarantor of human rights and freedoms. Parliament is the highest legislative and representative body in the states, it includes representatives who are elected from the entire population and all regions. In modern times, the parliament is a legislative body, that is, it is empowered to pass laws, as well as to form and control the executive power and establish inter-parliamentary cooperation. This scientific work clarifies the place and role of international organizations in the process of evolution of the institution of parliamentarism through the prism of the activities of the international parliamentary union, analyzes its legal framework, and considers the structure of the organization. The main directions of the Union's activity, the result of rule-making activities in the organization of adopted resolutions, are being worked out. The article examines the main declarations of the International Parliamentary

Union, namely the Declaration on the Criteria of Free and Fair Voters and the General Declaration on Democracy. The genesis of the union is revealed, taking into account the historical component, influencing factors, and the future perspective is outlined with the help of further parliamentary dialogue on the basis of a unique forum. The created multilateral parliamentary dialogue projects the experience and perspective on the solution of the crisis situation, develops new ways of resolving and preventing conflicts. On the basis of the International Parliamentary Union, a large program for the promotion of democracy has been created, and the organization itself is a powerful and effective source for parliaments.

Key words: Parliamentarism, institution, international organization, union, declaration, criteria.

Постановка проблеми. Доцільно буде розглянути становлення інституту парламентаризму як в світі, так і в Україні. Парламентаризм – це не тільки парламент, а й цілісна система державного управління. Парламент відіграє велику роль в протистоянні економічним, соціальним, екологічним та іншим викликам. Він може бути стабілізуючим елементом та пом'якшувати революційний настрій в країні. Взагалі важко уявити ефективну державну політику без такого органу[1].

Історичний аспект вказує нам проте, що ще за часи стародавніх держав вже існували органи народного представництва, але їх назва відрізнялась від сучасного, до прикладу цього, в ті часи можливо було зустріти, такі назви, як народне зібрання, віче, рада старійшин, курултай та сенат. С часом почала з'являтися станова -представницька система, вона мала схожість з парламентом, але характерною рисою було, те, що ця система складалася з представників різних станів. Важливим етапом в формуванні парламентаризму було підписання «Великої хартії вольностей». Згідно цього документу, король не мав право запроваджувати нові податки без згоди королівської ради і в цей час ми бачимо формування прообразу парламенту.

Поступово з другорядного органу, покликано амортизувати конфлікти між владою та народом, парламент перетворився у більшості країн на вищий державний орган.

Сучасна демократія потребує обрання парламенту безпосередньо населенням. Вибори в парламент це, як лакмусовий папір настрою в суспільстві, які знаходять своє відображення у політичних партіях. Уряд формується партією або коаліцією, яка набрала більшість голосів. Взагалі парламент може складатися з однією або з двох палат. В двох палатному парламенті, одна палата це верхня, а друга палата це нижня. Для прикладу законодавчий орган Великобританії складається з двох палат, а саме, верхня палата це Пала-

та лордів, а нижня – палата громад. Наступний приклад парламент Сполучених Штатів Америки, він також двопалатний, та складається з сенату та палати представників.

У складі парламенту, як правило функціонують комітети та комісії по окремим секторам, а саме економіка, антикорупційна діяльність, екологія, національна безпека, зовнішня політика та міжпарламентське співробітництво. Крім того в парламенті формуються фракції, створюються вони по політичному принципу з представників партій та політичних груп.

В епоху глобальних змін важко уявити світ без міжнародних організацій, так як вони не тільки регулюють міждержавні відносини, а й вирішують питання екології, міграції, також вирішують гуманітарні питання під час збройних конфліктів і не тільки. Тому окреме і вагомe місце у розвитку парламентаризму займає Міжпарламентський союз. Для України цей союз – надійна основа та приклад формування міцних засад і традицій парламентаризму. Також до складу Міжпарламентського союзу входять асоційовані члени і серед них Європейський Парламент. Створена платформа на базі Міжпарламентського союзу, це одне із тих місць де можливо знайти консенсус у вирішенні таких проблемних питань як пандемія COVID-19, кіберзлочинність та ін[1].

Стан опрацювання. В епоху глобальних змін дана проблематика є актуальною, майже кожен день людство стикається з новими викликами і безумовно перший, хто починає амортизувати кризисну ситуацію в країні це парламент. В даній науковій праці досліджується співпраця законодавчих органів з міжнародним парламентським союзом та окреслюються майбутня перспектива. Деякі аспекти цієї проблематики розглядались у наукових роботах вітчизняних так і західних вчених, зокрема В.В. Сичова, Т.М. Анакіна, Т.В. Бельська, В.Ф. Нестерович, А. Кофеліче, М. Альберс, С. Зонді.

Метою статті є наукове дослідження трансформації міжнародного парламентського союзу та створення багато векторної платформи співпраці парламентів світу.

Виклад основного матеріалу. Задля забезпечення миру та прав людини, міжпарламентський союз налагоджує зв'язок між парламентами світу та парламентаріями. Координуючи діяльність парламентів, як результат світ отримує розвиток та зміцнення демократичних інститутів.

Дана міжнародна організація направлена на координаційну діяльність законодавчих органів світу, хоча на початку активно працював тільки на миротворчому процесі. Міжпарламентський союз став першим постійно діючим багатостороннім переговорним хабом, який складався з окремих парламентів, але з часом трансформувався в потужну міжнародну організацію, напрям

діяльності чітко регулюється статутом організації[3]. Зараз союз налічує 178 члена, та 14 асоційованих членів, а саме регіональні парламентські асамблеї, також важливо вказати проте, що в генеральній асамблеї ООН союз має постійних спостерігачів, а також в Економічній та соціальній раді має загальний консультативний статус. Характерним є той факт, що міжпарламентський союз зіграв важливу роль при створенні постійної палати третейського суду, та як раз на початку основоположною метою союзу було арбітраж конфліктів. З часом основна мета організації теж пройшла трансформацію та була направлена в бік сприянню міжпарламентського діалогу.

На даний час міжпарламентський союз налічує чотирнадцять асоційованих членів, а саме Парламент Економічного співтовариства західноафриканських держав, Парламент економічного і валютного співтовариства Центральної Африки, Латиноамериканський Парламент, Парламентська асамблея Ради Європи, Андійський парламент, Арабський парламент, Східноафриканська законодавча асамблея, центральноамериканський парламент, Міжпарламентський комітет Західноафриканського економічного та валютного союзу, парламентська асамблея франкофонії, парламентська асамблея Чорноморського економічного співробітництва та Європейський Парламент.

Структура міжпарламентського союзу складається з президента, асамблеї, ради керуючих, виконавча рада, секретаріату, комітетів, форумів та робочих груп.

Президент організації керує діяльністю союзу, він виступає представником на глобальних заходах та зустрічах, також президент є головою виконавчого комітету, який направляє та контролює роботу міжпарламентського союзу. Президент організації, це та особа, яка має сильний парламентський досвід, до складу президентів входили спікери, голови парламентів, екс прем'єр-міністри та депутати.

Асамблея союзу, це єдиний в світі глобальний переговорний форум, створений для об'єднання парламентів, а також для обговорення та внесення змін в міжнародний порядок денний. Члени асамблеї ухвалюють резолюції про парламентські дії з міжнародних справ. Цей орган відіграє ключову роль у вирішенні проблем, які загрожують демократії та світу, перед асамблеєю ставиться завдання вирішення сучасних проблем та створення механізмів, які будуть працювати на перспективу. Участь депутатів зі всіх кутків світу в асамблеї, вказує нам про те, що воля людини кожного регіону світу може бути почута і знайти своє вирішення в резолюціях або деклараціях. Асамблея стала полігоном для нових ідей та ініціатив, особа увага приділяється демократії, правам людини, безпеці та миру, з певністю можна стверджувати, що створена платформа, є унікаль-

ною для втілення глобальних політичних трендів. Нещодавно обговорювалось вражаюче коло політичних та соціальних - від боротьби з глобальним тероризмом, використання соціальних мереж для залучення громадян до демократії та припинення збройної агресії.

Керівна рада є директивним та адміністративним органом, цей орган приймає рішення, щодо призупинення членства, повторного прийому, та прийом нових членів, рада контролює бюджет, робочу програму та встановлює ставку внесків. До повноважень ради відноситься обрання президента та генерального секретаря міжпарламентського союзу також приймає рішення, щодо складу та повноважень комітетів, робочих груп та спеціальних органів, ще рада вирішує місце і дату майбутніх заходів та асамблеї. Представники міжнародних організацій можуть бути запрошені для спостереження за роботою ради як спостерігачі.

Виконавчий комітет надає рекомендації керівній раді з різних питань, включаючи заяви національних парламентів або регіональних парламентських асамблеї, які бажають приєднатись до міжпарламентського союзу. Комітет падає рекомендації керівній раді та оцінює кандидатів на посаду генерального секретаря. Виконавчий комітет встановлює дату та місце проведення керівної ради та попередній порядок денний, також комітет пропонує річну програму роботи та бюджет міжпарламентського союзу та одна із важливих функцій комітету, є контроль за виконанням рішень, прийнятих асамблеєю та керівною радою.

На цьому етапі наукової праці варто додати за основні напрями діяльності міжпарламентського союзу, а саме організація захищає права парламентарів та допомагає відстоювати права всіх, допомагає зміцнити парламенти, щоб зробити їх більш ефективними та представницькими, створює глобальний простір для парламентської дипломатії та нетворкінгу. Союз підтримує парламенти у реалізації цілей розвитку, приділяючи особливу увагу здоров'ю та зміні клімату, працює над збільшенням представництва жінок у парламенті та розширення можливостей жінок, заохочує участь молоді в парламенті і розширює можливість молодих депутатів і напевно один із самих вагомих напрямів, це допомога парламентам боротись з тероризмом, кібервійною, та розповсюдження зброї масового знищення.

Звертаючи увагу на те, що ефективний парламент є ядром демократії та має важливе значення для розвитку, це той орган, який ухвалює закони, формує уряд та представляє людей. Міжпарламентський союз допомагає парламентам стати більш представницькими, гендерно збалансованими, мотивує та залучає молодь, робить діяльність законодавчого органу доступною та прозо-

рою. Завдяки діяльності та досвіду міжпарламентської організації та знанням його членів вдалося встановити загальні стандарти і керівні принципи щодо парламентів. На практиці ми бачимо, що парламенти отримують додаткові інструменти, які ґрунтуються на загальних принципах підтримки парламентів, враховуючи партнерство з союзом відкривається простір для розробки та обміну передовими практиками цифрових інновацій.

Є п'ять основних цінностей, які застосовуються для всіх парламентів і якраз здатність реалізувати ці цінності є ознакою демократичного суспільства. Кожен законодавчий орган самостійно вирішує, як застосовувати цінності в конкретному контексті, такі критерії вказують на те, чи відповідає парламент демократичним цінностям.

Представницькі парламенти є як політично так і соціально інклюзивними, це дозволяє представникам органу вільно виконувати свої повноваження, а їхні ознаки включають: вільні та чесні вибори, відкриті та демократичні системи всередині політичних партій, присутність жінок та чоловіків.

Відкриті парламенти ведуть свою діяльність прозоро, засідання є відкритими для засобів масової інформації та громадськості, такі парламенти ефективно використовують технології для оприлюднення інформації.

Залучення громадськості до роботи парламенту вказує на доступність. Є різні засоби, за допомогою яких громадяни можуть зв'язатися з депутатами, найпопулярніше, це письмове звернення. Інші ознаки доступності включають право людей вимагати вжиття заходів, щодо певних питань, реалізується це через подання скарг.

Підзвітні парламенти мають депутатів, які повинні відповідати перед виборцями, депутати реєструють свої доходи, та також мають обмеження, щодо витрат. Парламент регулярно та прозоро звітує про свою інституційну діяльність.

Наявність механізмів та ресурсів для забезпечення власної інституційної незалежності вказує на ефективність парламенту. На національному рівні законодавчий орган ефективно розробляє та

приймає закони, а також формує уряд. Парламент взаємодіє з регіональною владою, співпрацює та консультується з нею, щоб політика керувалась місцевими потребами.

Висновки. Сутність вищевикладеного зводиться до того, що інститут парламентаризму пройшов достатньо довгий шлях і на його трансформацію безумовно вплинула діяльність міжнародного парламентського союзу. Організація сприяє парламентської дипломатії та надає парламентам і парламентарям повноваження сприяти миру та демократії. Побудовані ефективні дорожні карти, які допомагають законодавчим органам ефективно вирішувати кризисні ситуації та багатосторонній парламентський діалог створює умову для подальшої роботи. Стверджуючи дану тези, не можливо не згадати афоризм давнього китайського філософа Конфуція «Дорогоцінний камінь не можна відполірувати без тертя. Також і людина не може стати успішною без достатньої кількості важких спроб.»

Думка філософа підходить до об'єкта даного наукового дослідження, бо міжнародний парламентський союз має достатньо довгу історію та багато факторів впливало на організацію і зараз важко уявити подальший розвиток парламентаризму без міжнародного парламентського союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гребенюк Д. О. Роль резолюції європейського парламенту в реформуванні внутрішнього законодавства. *Modern research in world science*. 2022. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/04/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-17-19.04.22.pdf>.
2. Declaration on Criteria for Free and Fair Elections. Inter-Parliamentary Union. 1994. URL: <https://www.ipu.org/our-impact/strong-parliaments/setting-standards/declaration-criteria-free-and-fair-elections>.
3. Statutes and Rules of the IPU. Inter-Parliamentary Union. 1976. URL: <https://www.ipu.org/about-ipu/statutes-and-rules-ipu>.